

DE GEHEIME KAMER 2022

EEN VERHAAL GEBASEERD OP BRIEVEN EN
PORTRETTELEN VAN LERAREN

Arwen Van Stigt, Bregje De Vries, Patricia Brouwer, Wouter Schenke, Monika Louws,
Leonie Middelbeek, Ditte Lockhorst, Amber Walraven en Marieke Van der Pers

Beroepsbrieven

De geheime kamer is een product van de Expeditie Lerarenagenda. De Expeditie zet zeven bouwstenen in in een onderzoek naar toekomstig leraarschap en adaptief vermogen. Elke bouwsteen kijkt op een eigen manier naar het vraagstuk. Met de bouwsteen Creative Commons onderzoekt het Expeditieteam met creatieve werkvormen toekomstig leraarschap en adaptief vermogen. Welke intuïties (bege)leiden leraren, wat voelen ze voor en bij bepaalde ontwikkelingen en hoe verhoudt hun persoonlijke zelf zich tot hun professionele zelf? De onderzoeksvragen waarop de bouwsteen zich met name richt zijn: (1) Hoe ziet adaptief vermogen eruit? (2) Wat zijn percepties van en ervaringen met adaptief vermogen? In 2021 heeft de bouwsteen de vorm gekregen van een brievenproject: Beroepsbrieven.

Beroepsbrieven is een vorm van narratief onderzoek: een methode waarin het geschreven of gesproken verhaal centraal staat (e.g., Clandinin et al., 2007; McEwan & Kegan, 1995). Er vonden briefwisselingen plaats tussen onderzoekers en leraren. Zij schreven elkaar persoonlijke, handgeschreven brieven. De briefwisselingen hadden als onderwerp adaptief vermogen en toekomstbestendig leraarschap. De brieven laten zien hoe de leraren kijken naar leraarschap tegen het decor van een veranderend beroepsbeeld. Op basis van de brieven schreven onderzoekers korte, fictieve portretten van de leraren die zijn gebundeld in Beroepsbrieven (Van Stigt, et al., 2022). Daarna synthetiseerden we de portretten in een fictief verhaal over een school: De geheime kamer.

De geheime kamer is een metanarratief dat de narratieven over de leraren verbindt. Met het verhaal geven we symbolisch uitdrukking aan wat de brieven ons vertelden over toekomstig leraarschap en adaptief vermogen. Het kan gelezen worden als een metafoor voor een toekomstige werkelijkheid waarin de interpretaties van de brieven door ons creatief en expressief in verhalende elementen zijn uitvergroet.

Reageren?

Via de website van Expeditie Lerarenagenda nodigen we je uit om te reageren op De geheime kamer. Een reactie kan bijvoorbeeld in de vorm van (emotionele) herkenning of een vraag die je op basis van het verhaal aan jezelf stelt.

Adaptief vermogen (AV)

Adaptief vermogen is het je kunnen verhouden tot maatschappelijke en interne ontwikkelingen die van invloed zijn op onderwijs en onderwijs geven, en daarnaar handelen. Adaptief vermogen bestaat uit het geven van betekenis aan wat er op je af komt, het maken van afwegingen en daar vervolgens naar handelen. Voorwaarden zijn onder andere tijd en veiligheid.

Toekomstbestendig leraarschap (TBL)

Leraarschap definiëren we als het geheel van actoren en organisaties rond het beroep van leraar dat zorgt voor de situatie waarin leraren onderwijs kunnen geven. Leraarschap is een systeem van mensen en organisaties op micro-, meso- en macroniveau. Om leraarschap toekomstbestendig te laten zijn, moet dit systeem zich verhouden tot interne en externe invloeden op het onderwijs zoals maatschappelijke ontwikkelingen of veranderende opvattingen, met als doel behoud en evolutie van het onderwijs.

DE GEHEIME KAMER

Het Jaar 2151

Al voordat de wekker gaat wordt Stephan wakker van een onrustig gevoel in zijn buik. Het voelt alsof hij een zoemende batterij heeft doorgeslikt. 'Wakker worden, opgelet, er staat iets te gebeuren vandaag' zegt het gevoel en binnen een seconde is hij klaarwakker. Vandaag begint Stephan aan zijn nieuwe baan. Hij wordt leraar op een school. Een school die als eigenzinnig te boek staat (leerlingen mogen geen korte broek dragen bijvoorbeeld), maar dat maakt Stephan niet uit. Hij is allang blij dat hij werk heeft gevonden op een echte school. In een schoolgebouw met collega's en leerlingen. Hij is een **geluksvogel (1)** dat hij de kans krijgt om een band op te bouwen met leerlingen die hij straks dagelijks zal zien en vraagt zich opnieuw af waarom ze hem gekozen hebben. Maar ook dat maakt hem niet echt uit, zolang hij niet meer op een virtuele school hoeft te werken is hij de gelukkigste leraar van het land. Stephan heeft als leraar meegemaakt dat de scholen sloten. Hij las onlangs een verontrustend **overzichtsartikel (2)** over de gebeurtenissen:

In de kantlijn

Duiding door expeditieleden

In deze kantlijn wordt een interpretatie gegeven van de gevoelens, afwegingen en keuzes van leraren in dit onderzoek, in het licht van adaptief vermogen en toekomstbestendig leraarschap. De interpretatie is tot stand gekomen in drie stappen:

Twaalf leraren uit het po, vo en mbo en vijf onderzoekers wisselden brieven uit. Onderzoekers construeerden verhalende portretten over iedere leraar. Op basis daarvan zijn kernelementen gedestilleerd die toekomstbestendig leraarschap en adaptief vermogen helpen begrijpen. Aan de hand van deze kernelementen is de geheime kamer geschreven. Hierin verbeelden onderzoekers hun bevindingen en verbinden deze met relevante inzichten uit de literatuur. De lezer wordt uitgenodigd een eigen interpretatie toe te voegen.

1. Het gevoel een **geluksvogel** te zijn, symboliseert de kern van het beroep voor veel leraren, namelijk: een relatie opbouwen met leerlingen (Kuiper, 2021). Een voorwaarde voor TBL voor veel leraren is het intact blijven van die relatie.

2. Het **overzichtsartikel** staat symbool voor een complex systeem. Navigeren naar de toekomst is complex, dynamisch en betreft het creëren van routes door het gehele systeem van leraarschap heen: het niveau van de leraar, het lerarenteam, de schoolorganisatie, de opleiding en het beleid. Keuzes op het ene niveau raken de andere niveaus (Lockhorst et al., 2021). Toekomstbestendig leraarschap vraagt van mensen dat zij zich kunnen verhouden tot (veranderingen in) het systeem. Daarvoor is het opbouwen van overzicht, inzicht en vooruitzicht van belang.

Door schadelijke gassen in de buitenlucht werden de afgelopen honderd jaar de gezondheidsrisico's gigantisch. Mensen liepen de ene na de andere ziekte op. De gassen velden duizenden ouderen en leidden tot ernstige mutaties bij kinderen. Gezonde volwassenen lijken het minst last te hebben van de gassen, maar velen hebben jonge of oude familieleden verloren. Iedereen kent wel iemand die te maken heeft gehad met een verlies. Tegenwoordig mogen kinderen tot 21 jaar vanwege hun eigen veiligheid alleen het huis verlaten in speciale, hermetisch afgesloten pakken, die lijken op ruimtepakken en de meeste scholen voor fysiek onderwijs zijn gesloten. Er zijn nu virtuele scholen waarbij digitale groepslessen worden gegeven en leerlingen overwegend via een VR-bril gepersonaliseerd onderwijs krijgen. Sommige kinderen zijn echter 'neutraal' gebleken: zij ervaren geen problematische mutaties waarschijnlijk doordat hun lichaam is aangepast aan de gassen in de atmosfeer. Voor deze kinderen gelden uitzonderingsregels, zoals dat zij naar een 'gewone' school mogen gaan.

De bekende geur van koffie kriebelt Stephan zijn neus en tevreden staat hij op. Zijn man, Marcus, is net thuisgekomen en heeft koffie gezet. Omdat het gas inmiddels op is en groene energie duur, gebruiken ze het koffiezetapparaat maar af en toe, meestal op de ochtenden dat Marcus thuiskomt van een nachtdienst en dan eten ze er samen jam op brood bij. Maar vandaag niet, Stephan heeft geen trek, want is te zenuwachtig voor de start van zijn nieuwe baan.

Eerste indruk

Het schoolgebouw bevindt zich aan de rand van de stad. Het is een statig, oud en grijs gebouw met brede, hoge zuilen en torentjes, dat doet denken aan een spookkasteel. Als Stephan het schoolplein oploopt, merkt hij dat er niets groeit, de speelplaats is bedekt met stoeptegels en asfalt. Door de harde föhnwind uit het zuiden voelt hij zich **onbeschut (3)** en hij snelt naar binnen. De leerlingen zijn er nog niet – hij is ruim op tijd. Hij kan bijna niet wachten tot de gangen gevuld zijn met kinderen en puberende tieners - straks 'zijn' tieners - en probeert te focussen op het vinden van de lerarenkamer.

In de hal hangen borden met eindeloze woorden met klein lettertype. Hij moet dichterbij komen om te lezen dat het de schoolregels zijn – degene die hij ook van tevoren kreeg toegestuurd in een bestand zo groot als een boekwerk. Hij leest: “leerlingen vanaf vijf jaar dienen met twee woorden te spreken. Leraren worden aangesproken met meneer en mevrouw gevolgd door de achternaam.” Even verderop: “leerlingen lopen in rust en stilte door de gangen en houden rechts aan”. Helemaal onderaan: “ieder jaar wordt een prijs uitgereikt aan de leerling en leraar die deze regels het best uitdraagt”. Zou iedereen zich aan al die regels houden? vraagt Stephan zich af. Hij voelt weer de zoemende batterij in zijn buik als hij leest “meisjes mogen oorbellen dragen, jongens niet” en het gouden ringetje in zijn linkeroor aanraakt. Moet en **wil hij zich aan al die regels houden (!)?**

3. Onbeschut staat symbool voor de kwetsbaarheid die sommige leraren ervaren o.a. door het negatieve imago van het beroep en 'overgeleverd te zijn aan' beleid en kritiek van buitenaf. Sommige leraren spreken zich hierover uit binnen of buiten de school, maar de meeste leraren niet. Veel leraren kiezen ervoor zich te richten op wat er voor hen het meeste toe doet: hun leerlingen. Veranderingen en kritiek van buitenaf leiden ongewenst af van de leerling die centraal staat.

4. De vraag van Stephan representeert twijfel van sommige leraren als het gaat om nieuw beleid of verandering, zeker als dit is bedacht door de schoolleiding of een externe partij. Het symboliseert het onvermijdelijke: 'je moeten verhouden tot' en de interne processen van bewustwording, betekenisgeving en besluitvorming van leraren. Het kunnen verhouden tot maatschappelijke ontwikkelingen en daarnaar handelen wordt adaptief vermogen (AV) genoemd. Voorwaarden zijn onder andere tijd en veiligheid (Lockhorst et al, 2021).

Hij wordt afgeleid van deze gedachte doordat hij, in de verder uitgestorven ruimte, iemand de trap op ziet lopen. Hij besluit de persoon te volgen en waant zich al snel in een doolhof van identieke gangen, de een nog steriel dan de ander. Hoe kan iemand zijn weg hier vinden, zeker de jongere leerlingen? Zouden er weleens leerlingen kwijtraken? Dat is vast tegen de regels, denkt hij grijnzend. Hij volgt de gedaante nog net door een grijze deur waarna hij ineens tussen de drukte staat: leraren. Dit zijn ze – ziet hij direct - zijn collega's. Hij maakt bijna een sprongetje van blijdschap om in fysieke **aanwezigheid van andere leraren (5)** te zijn.

Gewapend met koffiemokken kijken ze hem eerst onderzoekend aan. "Hoi" zegt Stephan "ik ben de **nieuwe leraar (6)** geschiedenis en maatschappijleer, wat leuk om jullie te ontmoeten". De gezichten verzachten bij het horen van deze woorden (iemand achterin roept dat ze vreesden dat hij van de **inspectie (7)** was) en hij wordt warm onthaald met vriendelijke vragen en blije gezichten. Iemand drukt een kop koffie in zijn hand. Het is een lange, brede dame met een zwierige rok. Ze stelt zich voor als Helma, geschiedenisdocent in de tussenbouw en ze maken een praatje. Helma komt over als een zacht en warm persoon en Stephan is blij dat ze zijn directe collega is.

Helma vraagt Stephan naar zijn visie op onderwijs en hij zegt dat hij vooral het contact met leerlingen zoekt en minder affiniteit heeft met het hiërarchische karakter van deze schoolcultuur. Ze zucht merkbaar opgelucht en zegt lachend: "de meeste van ons hebben niks met dat autoritaire gedoe waarbij we leerlingen moeten drillen tot wandelende encyclopedieën, ik ben blij dat we je als één van ons kunnen beschouwen". "Probeer de eerste maanden de schoolregels te volgen, in elk geval totdat je vaste contract binnen is", voegt ze er op zachte toon aan toe "en kom vanmiddag tijdens de grote pauze naar de koffiekamer in de L-vleugel, L4.44". Ze verdwijnt door de grijze deur naar buiten en Stephan denkt niks bijzonders van dit verzoek het zal wel de plek zijn waar docenten met elkaar de middagpauze doorbrengen. Hij krijgt in elk geval geen tijd om verdere vragen te stellen, want de eerste bel gaat en hij weet wat hem te doen staat: zijn lokaal opzoeken en de lessen checken die hij heeft voorbereid voor vandaag, conform de schoolregels.

De eerste paar lessen gaan Stephan goed af. Hij **maakt uitgebreid kennis met zijn leerlingen (8)** en presenteert kort nieuwe lesstof. Onder andere over de Grauwe eeuw, voorheen de Gouden eeuw enthousiast om een deel van het curriculum te behandelen dat in de recente geschiedenis zo is veranderd. Tijdens de grote pauze zoekt hij Helma op in L4.44, maar in plaats van een kamer is er achter de deur naar L4.44 opnieuw een gang, die dit keer in een spiraal omhoog loopt. Wanneer hij merkt dat zijn schoenen schuiven op de schuine stenen pakt Stephan een gevlochten leuning beet, door iemand gemaakt van touw in alle kleuren van de regenboog. Op het moment dat hij het touw omklemt, hoort hij boven belletjes rinkelen; zijn bezoek wordt aangekondigd. Een paar stappen verder verschijnt het hoofd van Helma.

5. Verbinding met **andere leraren** met een vergelijkbare visie op onderwijs draagt bij aan onderling vertrouwen. Collegialiteit is van belang om individueel en met elkaar professioneel te kunnen blijven groeien (Shah, 2012). Nieuwe leraren nemen plaats in een bestaand team met *early, mid en late career* professionals en ongeschreven regels, een geschiedenis en een bepaalde sfeer (Hargreaves, 2005; Freiberg, Templeton & Helton, 2015; Craig, 2015).

6. De motivatie en/of het enthousiasme dat sommige **nieuwe leraren** meebrengen, helpt hen bij het voeren van constructieve gesprekken met collega's over het onderwijs bijvoorbeeld wanneer ze moeten wennen aan bepaalde processen. Stevig in je schoenen staan lijkt specifiek voor zij-instromers bevorderend bij het landen in een nieuw team. Wanneer het niet lukt een constructief gesprek te voeren met leidinggevenden of collega's voelen de meeste leraren zich ongezien of onbegrepen en soms leidt het tot vertrek. Leraren ervaren dan emoties zoals verdriet en onzekerheid en kiezen in zo'n situatie bijvoorbeeld om zich af te zonderen of om tegendraads te reageren (De Vries et al., 2022).

7. Sommige leraren voelen zich expert, zij staan met hun voeten in de klei en werken 'daar waar het meeste verschil wordt gemaakt'. Dientengevolge vinden zij dat zij (ook) gaan over kwaliteit van het onderwijs. De **inspectie** symboliseert extern opgelegde kwaliteitsnormen. *Late-career* leraren ervaren gedurende hun loopbaan dat zij toenemend gezien en gewaardeerd worden als professional. Zij ervaren echter ook dat collega's soms liever gebruik maken van externe expertise.

8. De relatie met leerlingen betekent in de praktijk ook tijd steken in een **kennismaking** of gesprek met hen (en dus minder tijd maken voor andere zaken). Leerlingen zien en hun behoeften peilen kost tijd en dat wordt door sommige leraren benadrukt. Verder hebben sommige leraren tijd nodig om te reflecteren, zaken vanuit verschillende perspectieven te bekijken en begrip voor de ander te hebben (bijvoorbeeld ook voor een collega). Reflectie en begrip geven leraren de kracht om op hun eigen manier mee te bewegen met wat er op hun pad komt.

In de geheime kamer

“Welkom in onze **geheime docentenkamer**”(9) zegt Helma glimlachend. Stephan stapt een **kleurrijke kamer** (10) binnen vol met planten, posters en prikborden. In het midden staat een grote, ronde tafel met daaromheen een bonte verzameling stoelen en krukjes - te veel om netjes rond de tafel te passen. Stephan merkt dat dit niet de gewone koffiekamer is, de ruimte voelt persoonlijk; er wordt zorg en aandacht aan besteed. Overal zitten groepjes docenten en iedereen lijkt druk met elkaar in gesprek. Niemand merkt hem op en Stephan denkt dat er over meer wordt gepraat dan de beleefde uitwisseling van elkaars weekendactiviteiten.

Helma wenkt en samen met een kale man, Achmad, geven ze Stephan een rondleiding. “Deze kamer ontstond vele jaren geleden” vertelt Achmad “een aantal collega’s raakte **gefrustreerd** (11) omdat er niet naar hen werd geluisterd door de schoolleiding. Ze hadden andere ideeën over het onderwijs dan de vele regels, orde en conformiteit. Maar ze konden hun collega’s en schoolleiders niet overtuigen dus creëerden ze een plek om voor zichzelf een andere school te **verbeelden**” (12). “Nu is deze kamer een plek waar leraren ongestoord zichzelf kunnen zijn” vult Helma aan, “zonder over hun schouder te kijken of iemand meeluistert die niet wil dat er kritiek geleverd wordt op het huidige bewind”. Dus toch een koffiekamer, denkt Stephan, maar dan een waar hij zijn oorbel in mag houden.

“Ik voel me vereerd dat ik hier welkom ben” zegt Stephan, maar tegelijkertijd heeft hij zoveel vragen, zoals is iedereen welkom in de kamer? Zijn er ook collega’s die buitengesloten worden of niets met de kamer te maken willen hebben? Is iedereen even belangrijk of is er sprake van informeel leiderschap? Wat is het nut van een geheime kamer als er toch niks verandert aan het schoolbeleid? Helma vertelt dat de meeste collega’s van het bestaan van de kamer weten, maar eens in de zo veel tijd verhuizen ze van lokaal. Alleen die collega’s zijn welkom die het idee van de kamer respecteren: een ruimte waar leraren zichzelf kunnen zijn en eigen ideeën over goed onderwijs kunnen uitwisselen. De schoolleiding heeft na talloze pogingen om de kamer te verbieden een oogje dichtgeknepen omdat de kamer toch steeds weer ergens ‘op-popt’.

Stephan wordt voorgesteld aan twee leraren op plastic stoelen met tussen hen in een **theepot** (13): Ingrid en Masha. Nieuwsgierig naar wat er in deze geheime kamer wordt uitgewisseld vraagt Stephan of hij mag meeluisteren naar hun gesprek. “We hebben meer tijd nodig” zegt Ingrid tegen Masha. “Ja” antwoordt zij. “Ik zie al 20 jaar iedere dag meer dan **100 verschillende leerlingen**” (14) vervolgt Ingrid “en allemaal moeten ze van hun ouders naar het digitaal technisch onderwijs, waarbij adviseurs aandringen dat iedereen dat kan en moet behalen, terwijl meer dan de helft gelukkiger zou worden van het vwo, vmbo of de havo”.

9. De geheime docentenkamer

symboliseert de noodzaak van een veilige, emotionele bedding voor leraren om hun eigen beroepsidentiteit (verder) te ontwikkelen (Day & Leitch, 2001).

10. De kleurrijke kamer verwijst naar de diversiteit onder beroepsidentiteiten.

11. Leraren nemen veranderingen of gebeurtenissen waar door een filter van de eigen beroepsidentiteit en dit filter kleurt een eerste emotionele reactie in (Den Brok et al, 2015). Grote veranderingen die zich buiten de invloed van leraren om in het onderwijs aandienen, kunnen sterke emoties oproepen, zoals **frustratie**. Gevoelens van frustratie kunnen leiden tot andere gevoelens zoals verdriet of het gevoel er alleen voor te staan, of tot een afgenomen bereidheid om met/ in de verandering mee te bewegen (De Vries, et al. 2022).

12. Het **verbeelden** van goed onderwijs en de toekomst helpt het betekenis geven en handelen in het heden. Daarbij is het uitgangspunt dat er meerdere mogelijke toekomst zijn, en dat eigen percepties noodzakelijk zijn om te kunnen navigeren naar een verkiesbare toekomst (Van Leemput, 2019; Van Duijne en Van der Wel, 2019). Dat is o.a. waardevol voor leraren om richting en betekenis te kunnen geven aan hun werk. In de geheime kamer kunnen leraren vanuit hun eigen beroepsidentiteit met betekenisgeving bezig zijn.

13. De **theepot** symboliseert steun die leraren onderling kunnen ervaren en het begrip dat leraren voor elkaar kunnen opbrengen. Veel leraren zoeken waardering en erkenning bij collega’s en sommige zijn zich ervan bewust (en handelen ernaar) dat anderen dit ook nodig hebben.

14. Vanuit de pedagogiek vinden leraren het belangrijk **verschillende** behoeften van de leerlingen te erkennen en daarop in te spelen. Leraren pakken de kleine veranderingen in de dagelijkse praktijk vaak op met positieve emotie en bereidwilligheid. Dit in tegenstelling tot meer radicale veranderingen, die vaker van buitenaf komen (De Vries et al., 2022). Het onderscheid tussen kleine continue en meer radicale verandering vraagt van organisaties en mensen een verschillend omgaan met faciliteiten, tijd en het creëren van een personeel veilige bedding voor het aangaan van en bijdragen aan de verandering (Petersen, Boer & Gertsen, 2004).

“Ja” zegt Masha weer. “We hebben veel meer tijd nodig om leerlingen te laten ontdekken wat hun talenten zijn, niet iedereen hoeft een diploma” ratelt Ingrid, “dan hebben we straks alleen maar digitaal-techneuten, terwijl niemand meer een echt beroep wil kiezen” gevolgd door weer een “ja” van Masha. Deze twee zijn het in elk geval met elkaar eens, denkt Stephan, en hij vraagt zich af wat hij van Ingrid’s stelling vindt. Hij merkt dat hij er zich nog niet zo druk over kan maken. Waar hij vooral blij om is - ook al is het maar een paar uur per week - is meer interactie met leerlingen, meer dan hij een jaar geleden had durven hopen. Moeten ze niet het beste maken van de tijd die ze hebben met leerlingen?

Revolutie

“Hé, hoi, zou je me een handje willen helpen?” vraagt een korte, gezette man aan Stephan. Hij heeft een gieter in zijn hand en wijst richting een plant bovenop een kast. Stephan loopt met een vriendelijk knikje weg bij Masha en Ingrid en pakt de gieter aan. De man wijst hem de planten waar hij niet bij kan en is Stephan dankbaar voor zijn hulp. Hij stelt zich voor als Ronald (**“zeg maar Ron”**), een van de conciërges (15). Ze raken aan de praat. Ron is niet in de geheime kamer om de planten water te geven, al doet hij dat met liefde. De planten zijn een van de vele projecten van een groepje leraren plus Ron om actie te ondernemen. “Een aantal van ons zitten al een tijdje na te denken over echte verandering” zegt Ron. Ron vertelt dat ze een plan hebben met de inmiddels bijna 100 planten die ze hebben verzameld in de kamer en nog eens 200 verzameld door leraren in hun huizen. Ze willen de planten van de een op andere dag overal binnen de school verspreiden, tegels uit het schoolplein halen waar ze bomen planten, al hun posters ophangen in de gangen en een muurschildering maken op de voorgevel; uit protest. “En wat is het doel van de actie?” vraagt Stephan. “Leraren willen vanuit hun beroepsidentiteit **aan het roer van het onderwijs staan (16)**,” zegt Ron, en ik mag erbij zijn terwijl dit allemaal begint, denkt Stephan blij. “Morgen neem ik mijn planten mee” zegt hij.

15. Ron symboliseert faciliteiten en tijd om je te verhouden tot het systeem aan actoren rondom de leraar. Het is een randvoorwaarde voor sommige leraren dat bijvoorbeeld ondersteunend personeel hun werk goed kan doen en interne faciliteiten op orde zijn.

16. Navigeren naar een verkiesbare toekomst symboliseert dat leraren betekenis willen geven aan, besluiten vormen en nieuw handelen vormgeven in hun beroepspraktijk.

Literatuur

Clandinin, D. J., Pushor, D., & Murray Orr, A. (2007). Navigating sites for narrative inquiry. *Journal of Teacher Education*, 58(1), 21-35.

Connelly, F. M. and Clandinin D. J. (1990). Stories of Experience and Narrative Inquiry *Educational Researcher*, Vol. 19, No. 5, pp. 2-14

Conle, C. (2003). An Anatomy of Narrative Curricula *Educational Researcher*, Vol. 32, No. 3, pp. 3-15

Craig, C.J. (2015). Life on school landscapes: Teachers' experiences, relationships and emotions. In *Emotion and School: Understanding How the Hidden Curriculum Influences Relationships, Leadership, Teaching, and Learning Advances in Research on Teaching*, 18, 99-117.

Day, C. & Leitch, R. (2001). Teachers' and teacher educators' lives: The role of emotion. *Teaching and Teacher Education*, 17(4), 403-415. Elsevier.

Bregje De Vries, Patricia Brouwer, Amber Walraven, Arwen Van Stigt, Leonie Middelbeek, Ditte Lockhorst, Monika Louws, Marieke Van Der Pers, Wouter Schenke (2022). Adaptief vermogen in navigeren naar toekomstbestendig leraarschap: een kettbrief aan inzichten.

Den Brok, P., Van der Want, A., Beijaard, D., & Wubbels, T. (2015). The interpersonal dimension in the classroom: A model of teachers' interpersonal role identity, appraisal and teacher-student relationships. In *Emotion and School: Understanding How the Hidden Curriculum Influences Relationships, Leadership, Teaching, and Learning Advances in Research on Teaching*, 18, 141-159.

Freiberg, H.J., Templeton, S.M., & Helton, S. (2015). Classroom Management: A Pathway to Improving School Climate in two British Secondary Schools. In *Emotion and School: Understanding how the Hidden Curriculum Influences Relationships, Leadership, Teaching, and Learning* (pp.203-225).

Hargreaves, A. (2005). Educational change takes ages: Life, career and generational factors in teachers' emotional responses to educational change. *Teaching and Teacher Education* 21 (2005) 967-983. Elsevier.

Kuiper, R. (2021). *Die ene leerling: Docenten over de leerling die hun kijk op de wereld voor altijd veranderde*. Amsterdam: Ambo | Anthos.

Ditte Lockhorst, Patricia Brouwer, Monika Louws, Leonie Middelbeek, Marieke Van der Pers, Wouter Schenke, Arwen Van Stigt, Bregje De Vries, Amber Walraven (2021). Vertrek vanuit het basiskamp. Verkenning van adaptief vermogen voor toekomstbestendig leraarschap. Eerste tussenrapport van de Expeditie Lerarenagenda.

McEwan, H., & Egan, K. (Eds.) (1995). *Narrative in teaching, learning and research*. New York: Teachers College Press.

Petersen, A.H., Boer, H. en Gertsen, F. (2004). Learning in different modes: the interaction between incremental and radical change. *Knowledge and Process Management*. 11:4 228-238. Wiley.

Shah, M. (2012). The importance of teacher collegiality in schools a literature review. *Procedia - Social and Behavioral Science* 46, 1242-124

Van Duijne F., & Van der Wel, P. (2019). *Toekomstverkennen: het ultieme denken in organisaties*. Uitgeverij Scriptum.

Van Leemput, M. (2019). Destinations for Polyamorous Futures and Their MAD Lovers. *Journal of Futures Studies*, June 2019, 23(4): 3-14

Arwen Van Stigt, Bregje De Vries, Patricia Brouwer, Wouter Schenke, Monika Louws, Leonie Middelbeek, Ditte Lockhorst, Marieke Van der Pers, Amber Walraven (2022). *Beroepsbrieven, Twaalf korte verhalen over leraren*. Tussenproduct van Expeditie Lerarenagenda.

Expeditie Lerarenagenda

Het Expeditieteam is in april 2020 gestart aan het project *Adaptief vermogen in navigeren naar toekomstbestendig leraarschap*. De opdracht aan het team is onderzoek te doen naar de professionele kwaliteit van de leraar van vandaag en morgen. We zien leraarschap als een systeem van individuen en organisaties waarbij we de zeven thema's van de Lerarenagenda 2013-2020 met elkaar verbinden. Met de Lerarenagenda geeft de overheid beleidslijnen aan voor de professionalisering van leraren (www.delerarenagenda.nl). Ons onderzoek is innovatief, doorkruist grenzen en zoekt onverwachte verbanden.

Lees meer op: <https://expeditielerarenagenda.nl/>

Reageren?

Via de **website van Expeditie Lerarenagenda** nodigen we je uit om te reageren op de verhalen. Een reactie kan in de vorm van (emotionele) herkenning, een vraag die je op basis van het portret aan jezelf stelt, *óf een vraag aan 'een' ander*.

Deze bron citeren?

Arwen Van Stigt, Bregje De Vries, Patricia Brouwer, Wouter Schenke, Monika Louws, Leonie Middelbeek, Ditte Lockhorst, Marieke Van der Pers, Amber Walraven (2022). *De geheime kamer, een verhaal gebaseerd op brieven en portretten van leraren*. Tussenproduct van Expeditie Lerarenagenda.

Mede mogelijk gemaakt door NRO

Dit onderzoek is gefinancierd door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek, projectnummer: 40.5. 19810.024.